

PRIKAZI / REVIEWS

**HIBERT, MARIO. DIGITALNI ODRAST I
POSTDIGITALNA DOBRA: KRITIČKO
BIBLIOTEKARSTVO, DISRUPTIVNI MEDIJI I TAKTIČKO
OBRAZOVANJE. ZAGREB: MULTIMEDIJALNI INSTITUT:
INSTITUT ZA POLITIČKU EKOLOGIJU, 2018. 152 STR.
ISBN: 978-953-7372-48-4 (MULTIMEDIJALNI INSTITUT); 978-
953-58938-6-8 (INSTITUT ZA POLITIČKU EKOLOGIJU)1.**

Knjiga Maria Hiberta nesumnjivo je zanimljivo osvježenje i odmak od klasičnih rukopisa o ulozi knjižničarstva u društvu, koje smo imali priliku čitati na hrvatskom i srodnim mu jezicima. Valja svakako na početku istaknuti da su pojedini autori iz nama bliskih knjižničarskih krugova (naprimjer, A. Horvat, G. Stokić) ukazivali na potrebu proučavanja paradigmatičkih promjena u percepciji uloge knjižnica u suvremenom društvu, osobito sa stajališta slobodnog pristupa informacija, „javnog i tajnog“ ili pak u odnosu na organizaciju knjižničnih usluga, ali do sada nismo imali priliku susresti se sa sveobuhvatnim tekstom o kritičkom knjižničarstvu i njegovoj misiji u bici s postojećim i nadolazećim disruptivnim medijima. Dakako, pritom se ne zanemaruje uloga i (nove) zadaće knjižničara koje su, kako je još 1961. isticao Jesse H. Shera u svojoj knjizi *Social Epistemology, General Semantics, and Librarianship*, vezivno tkivo različitih epoha. Knjižničarstvo se, naime, bavi najinterdisciplinarnijom od svih disciplina, čiji su predmet uređivanje, povezivanje i strukturiranje znanja i ideja. Urediti, povezati i strukturirati zabilježeno znanje, a osobito učiniti ga javno dostupnim, u današnje je, digitalno, doba velik izazov i privlačna ideja ne samo knjižničarskoj zajednici već i brojnim novim ponuditeljima *online* i inih usluga koji u tome vide temelj za stjecanje moći, kontrolu nad sveukupnim znanjem i, dakako, zaradu.

Knjiga M. Hiberta strukturirana je u šest cjelina koje slijede nakon autorova uvoda u problematiku, pojašnjenja vlastite motivacije za istraživanjem fenomena kritičkog bibliotekarstva i postavljanja okvira unutar kojega se odlučio kretati.

¹ Dostupno na: http://ipe.hr/wp-content/uploads/2019/01/Mario_Hibert-Digitalni_odrast.pdf.

U uvodnom poglavlju autor uvodi čitatelja u „svijet“ promjena u kojemu knjižnice promatra kao epistemičke institucije, a knjižničnu djelatnost tumači u duhu ekonomskog komunitarizma i građanskog liberalizma, što mu dopušta preispitivanje granica identiteta knjižničarske profesije i konstruiranje novih praksi i subjektiviteta te širu društvenu artikulaciju snage mogućih suradničkih modela u upravljanju zajedničkim i javnim dobrom. Na tom tragu autor se zalaže za svojevrsan epistemološki iskorak u područje digitalne posthumanistike kao taktičkog pomaka od kritičke analize k praksama radikalnog osporavanja dinamike distribuiranog platformskog kapitalizma, tj. informacijskog feudalizma.

U poglavlju naslovljenom „K pedagogiji kritičkog bibliotekarstva“ autor polazi od teze da su informacijsko društvo i postindustrijska metateorija imale za posljedicu afirmaciju pozitivističke metodologije i liberalne ekonomske doktrine ne samo na planu prakse već i na planu obrazovanja budućih knjižničara. Tradicionalni koncepti pismenosti, učenja i znanja, procedure i prakse koje se provode u knjižnicama, nisu podatan temelj za tumačenje aktualnih socijalnih, kulturnih i ekonomskih okolnosti u kojima knjižnice djeluju, odnosno moguće je tvrditi da se pedagoški rad knjižničara tretira ahistorijski, atomistički i mehanicistički. Drugim riječima, temeljni problem aktualnih obrazovnih sustava njihova je uronjenost u pozitivističko naslijeđe. Stajalište je autora da se bez upućivanja na važnost kritičke pedagogije te njezinog inkorporiranja u metodologiju knjižničarskog i informacijskog obrazovanja, ne mogu postaviti valjani temelji za poticanje na to da etika i estetika budu primarne vodilje u procesima stjecanja znanja. Iz tog je razloga, smatra M. Hibert, prijelaz k postmodernoj, digitalnoj epistemologiji kamen temeljac promišljanja i preoblikovanja tradicionalnih pojmova knjižničnog diskursa: knjižnice, informacije, dokumenti i znanja u njima sadržani, knjižničari, korisnici i kontekst u kojemu se komunikacija među njima odvija.

Nedvojbeno je da je određeni broj uvaženih stručnjaka (na primjer, Cronin, Hjørland, Buckland, Somek) uspio povezati, izdvojiti i prikazati negativne tenzije i stereotipe u knjižničarstvu kao rezultat pozitivističkih epistemoloških zasada iz kojih su izvedeni brojni stereotipi knjižničara kao čuvara uspostavljenog, racionalnog, poretka. Slijedom takvih kritika i pristupa, Hibert zagovara ugrađivanje ideja kritičkog knjižničarstva u obrazovne sustave i programe, kao specifičnog oblika knjižnične kulture koji je utemeljen na konceptu društvene odgovornosti struke kako bi podupirao etos intelektualnih sloboda i težio podizanju svijesti spram opresivnih društvenih okolnosti.

U poglavlju naslovljenom „Disruptivna mašina“, autor raspravlja o pitanjima koje je otvorio i „zaoštrio“ digitalni kapitalizam kroz naizglednu fluidnost horizontalnih, društvenih mreža. Autor naglašava kako ironija novog ruha kapitalističke tranzicije stoji u kiberkulturnoj supsumpciji mrežnih društvenih odnosa uspostavljenih interaktivnošću digitalnih tehnologija uz pomoć kojih se kombini-

ranjem elektronske trgovine i društvenih medija ciljano orijentiralo na korisničko generiranje mrežnih sadržaja.

S posebnom pozornošću, pa čak i posebno uočljivom „znanstveničkom strašću“, autor se u trećem poglavlju „Epistemička kriza i javni poraz“ usmjerava prema recentnim tumačenjima knjižnica kao mreže integriranih, međusobno podupirućih, evoluirajućih informacijskih infrastruktura (arhitektonskih, tehnoloških, društvenih, epistemoloških, etičkih), odnosno recentnoj metafori knjižnice kao platforme koja predstavlja temelj za oblikovanje novih aplikacija, tehnologija i procesa.

Četvrto poglavlje promišlja problem unutar konteksta taktičkog obrazovanja i suptilno ukazuje na mikropolitiku izranjajućih otpora. Naime, na tragu propitivanja društveno-političke odgovornosti spram „korektnosti“ knjižničarskog profesionalizma, M. Hibert upućuje na polazišta za dekonstruiranje uvriježenih predodžbi o neutralnosti digitalne tehnologije te zagovara nastavak rasprava o kritičkom bibliotekarstvu. Knjižničari zasigurno više ne mogu računati na bezrezervan javni kredibilitet, pa je zadaća kritičkog bibliotekarstva, po njegovu mišljenju, omogućiti razumijevanje informacijske i komunikacijske komodifikacije u kontekstu aktualne merkantilizacije obrazovanja i ponude informacijskih usluga.

Peto poglavlje „Bottom-up“ nudi raspravu o doprinosu digitalne humanistike kulturalnoj kritici. Autorovo je polazište da se digitalna humanistika ne može razumijevati samo kao područje stjecanja izrazitih digitalnih kompetencija. Naime, prema D. Bawdenu i L. Robinson komplementarne aspekte istraživanja komunikacijskog lanca zabilježenog znanja, organizacije i upravljanja informacijama te tehnologije njihove distribucije učestalo prati izostanak teorijskog i kritičkog mišljenja, što su u temelju procesi slični onima koji su ranije rezultirali krizom profesionalnog identiteta knjižničara. Stoga, primjer digitalne humanistike još je jedan u nizu primjera nekritičkog povodenja za trendovima bez dostatnog teorijsko-metodološkog okvira za promišljanje o tome što je cilj i koje su zadaće te discipline.

U završnom poglavlju autor najavljuje postdigitalnu sjenu koja se ocrtava na izrastajućim dilemama oko spoznaje da je „internet potrgan“. Osim što ukazuje na „algoritamsku kontrolu odozdo“, nužno je, prema njegovu mišljenju, pridodati empirijski *praxis* znanja o brizi za (digitalna) zajednička dobra. Na tom tragu Hibert razumijeva kako ulazimo u fazu kritičkog sazrijevanja o dosezima i prijetnjama „mreže svih mreža“, osobito o odnosu na proces razumijevanja posljedica decentriranja ljudskog te zagovara tezu o postdigitalnoj knjižnici kao novoj socijalnoj reorganizaciji tehnologije kulture.

Nakon čitanja knjige Maria Hiberta čitatelju će se zacijelo postaviti pitanje čini li knjižnična praksa potrebne iskorake da se rekontekstualizira u domeni informacijske etike i politike, socijalne pravde i odnosa moći. Unatoč nizu pojedinačnih napora kako bi se ukazalo na potrebu „hrabrijih“ iskoraka, ta je praksa

opterećena ovisnošću o proračunskim izvorima sredstava za vlastiti opstanak, a većina knjižničara, nažalost, ne razumije potrebu za postizanjem autonomije u već uvriježenom ozračju institucionalne kontrole. S druge strane, izazovi informacijske znanosti te nekritičko odbacivanje knjižničarstva kao praksiološki orijentirane djelatnosti „nedostojne“ da se prigrlji u znanstvenu informacijsku obitelj, svakako su, kako to M. Hibert ističe, razlozi odsutnosti kritičke teorije u knjižničarstvu i širem polju informacijskih znanosti, iako je knjižničarstvo, djelujući na sjecištu niza interdisciplinarnih koncepata moglo i trebalo ukazivati na vlastite socio-epistemološke funkcije kao temelj djelatnosti koja se uspijevala održati tijekom povijesti civilizacije, svjedočeći pritom nizu tehnoloških promjena upravo na temelju zagovaranja vrijednosnog sustava zasnovanog na ideji opće dostupnosti znanju kao temelju razvoja društva. U današnje vrijeme – iako se čini da „veliki igrači“, koji zagovaraju nove medije kao pokretače i oslonac demokratizacijskih učinaka novoga doba, ugrožavaju opstanak knjižnica u digitalnom dobu – kritičko knjižničarstvo nastoji usmjeravati na nužne pomake prema transdisciplinarnim, kritičko-teorijskim propitivanjima, funkcijama, zadaćama i vrijednosnom sustavu koji mogu predstavljati stratešku odstupnicu od pretvorbe korisnika Mreže u „živi kapital“ te ukazati na potrebu mijenjanja postojeće obrazovne paradigme u kritičke informacijske studije koje polaze od socijalne prirode djelatnosti.

Knjiga M. Hiberta nije klasičan udžbenik, nije ni klasična monografija, već niz eseja utemeljenih na kritički iščitanoj literaturi, koji se mogu čitati jedan za drugim, ali i pojedinačno, ovisno čemu čitatelj daje prednost: autorovim vlastitim promišljanjima triju tema iz samoga naslova knjige – kritičkog bibliotekarstva, disruptivnih medija i taktičkog obrazovanja – kojima je postavljen teorijsko-metodološki okvir za autorova daljnja promišljanja.

Literatura je iznimno bogata, pomno odabrana, a brojne podnožne bilješke donose ne samo bibliografske podatke o citiranim djelima već i autorove komentare.

Knjiga M. Hiberta veliko je osvježenje na knjižničarskoj nakladničkoj sceni. Za očekivati je kako će potaknuti daljnja promišljanja o ulozi knjižnice u post-digitalnom dobu i o sadržaju obrazovnih programa iz knjižničarstva te poželjnu raspravu o autorovim stajalištima koja su znanstveno utemeljena i provokativna.

Prof. dr. sc. Tatjana Aparac-Jelušić, u miru
aparact@gmail.com